

Peter Handke, adeptul unui teatru novator

de Eleonora Ringler-Pascu

Scriitorului austriac contemporan Peter Handke, etichetat drept un „enfant terrible”, un „tânăr furios”, un „clasic timpuriu”, reprezentant al curentului „noua subiectivitate”, respectiv „New Age”, autor al „modernismului târziu”, autor „postmodern”, se sustrage etichetărilor contradictorii, pe care i le impune critica de specialitate. Impresia de elitism, filiația cu unii autori tradiționali, apropierea de unele curente literare, încă nu îndreptățește „clasarea” scriitorului într-o anumită rubrică a exegezei, ci presupune un studiu precaut al textelor sale atât de diverse prin scriitură – proză, eseistică și texte dramatice.

Scriitura este în viziunea lui Handke identică cu drumul („Weg”), mișcarea scriiturii fiind reprezentată metaforic prin imaginea unui fluviu șerpuitor („mäandernder Fluß”), element vizual care se apropie de teoriile despre labirint ale lui Umberto Eco. Se poate sesiza o apropiere de viziunea lui Roland Barthes asupra unicității operei, prin referințele la lectura devenită aventură în spațiul deschis al operei, un spațiu ambiguu și duplicitar, a cărui duplicitate este asigurată de însăși polisemia textului. Tehnicile de scriere preferate ale dramaturgului austriac sunt jocul cu limbajul, jocul cu structurile narative și dramatice, pluralitatea de stil și multitudine, toate în slujba acelei căutări continue de noi forme de exprimare, aflate deseori la granița expresiei literare. Spiritul novator al lui Handke se manifestă în încercările sale de a propune noi proceduri de scriere, urmând principiile unui program pretențios. Astfel este fidel unui principiu de bază, conform căruia fiecare din textele sale să reprezinte o propunere poetică nouă.

Intrarea în lumea teatrului este marcată de piesa revoluționară *Publikumsbeschimpfung* (Injurie la adresa publicului, 1966), numită de autor „piesă pentru vorbit” („Sprechstück”), ce sfidează teatrul convențional, respinge iluzia creată pe scenă, renunță la elementele specifice teatrale – acțiune, personaj, dialog. De fapt se poate vorbi de antiteatru, de un model de comunicare dramatică, în care teatrul se dublează pe sine, își citează propriul discurs prin metoda negării. Un experiment textual este oferit de *Kaspar* (1967), în care regăsim acel scepticism față de posibilitățile de exprimare ale discursului dramatic. Această temă, care stă sub influența teoriilor filosofului Ludwig Wittgenstein, îl va preocupa în permanență pe Handke în căutarea sa asiduă de a crea ceva nou. Astfel va recurge în încercările sale de a crea noi modele de comunicare dramatică la experiment, la modele literare consacrate, pe care le re-scrie într-un stil propriu.

Analizând tehnicile de scriere aplicate de dramaturg, în special referitor la trilogia formată din piesele de teatru *Das Spiel vom Fragen* (Jocul de-a întrebatul, 1989), *Die Stunde da wir nichts voneinander wußten* (Ora la care nu știam unii de alții, 1992) și *Zurüstungen für die Unsterblichkeit* (Înarmarea pentru nemurire, 1997), se poate constata că ele reprezintă propuneri dramatice în proză, cu o poetologie proprie, axată pe triada specifică pentru actul scrierii, care se identifică la rândul ei cu actul creației, la care cititorul/spectatorul participă în mod direct în calitate de martor. A scrie și a citi/a recepta devin momente simultane în actul de creație ale unui spațiu textual, în care scriitura și lectura sunt înțelese ca reciproce și simultane, reprezentând un ideologem al gândirii moderne și al noilor structuri textuale, care reflectează asupra propriei lor produceri. Un interes aparte este dedicat tehnicilor de realizare ale jocului, teatrul fiind prin definiție o formă de joc. Astfel jocul în joc, teatrul în teatru, jocul poetologic se manifestă pe întreg parcursul celor trei piese dramatice menționate. Fenomenul joc

este un topos prezent atât în titlul primei piese *Das Spiel vom Fragen*, cât și integrat în numele unora dintre personaje – de exemplu „Spielverderber” (cel care strică jocul), respectiv „Schauspieler” (actor), „Schauspielerin” (actriță), limba germană permițând acest joc de cuvinte. Tot în ideea jocului se poate încadra folosirea măștilor dramaturgilor Raimund și Cehov, personaje care-și vor dezvălui identitatea doar spre finele piesei, prezența lor fiind un indiciu asupra contaminării poetologiilor acestora cu concepția teatrală a lui Handke. În piesa non-verbală *Die Stunde da wir nichts voneinander wußten* dramaturgul intenționează să vizualizeze în forma unor scene minimaliste elemente ale unui *teatrum mundi*, comparând propria creație cu o mare fantezie, un fel de joc ludic, apropiat de concepția poetologică a lui Hofmannsthal. Diverse personaje, pelerini tăcuți ai tuturor timpurilor, se întâlnesc într-un spațiu atemporal, urmându-și drumul în conformitate cu paradigma „venirii și plecării”, o metaforă a existenței. În ceea ce privește cititorul/spectatorul, acesta se regăsește într-un proces hermeneutic, în care imaginația și memoria îi sunt flatate în mod voit, oferindu-i-se în același timp mijloace de decodificare ale mesajului teatral, de fapt un conglomerat de viziuni dramatice.

Un alt aspect specific pentru scriitura autorului austriac este revitalizarea mitului și reevaluarea acestuia prin remontare în textele dramatice, asigurând pe această cale „salvarea” mitului. Totodată regăsim nostalgia după starea paradisiacă, relația dintre sacru și profan, elemente de inițiere și ritual. Handke este ferm convins că prin repetarea miturilor și metamorfoza acestora de-alungul istoriei se poate atinge acel stadiu de „realisation” cunoscut din teoriile lui Cezannes, conform cărora printr-un proces mistic se ajunge la starea de epifanie – starea de armonie perfectă, atinsă într-o stare de deplină contemplare. Asemenea treceri metamorfozante sunt specifice pentru personajele pieselor sale, mai ales dat fiind faptul că toate figurile dramatice din creația sa reprezintă un conglomerat de structuri și fațete, fiecare personaj înglobând pe lângă propriul mit o serie de alte mituri. Miturile creștine alături de miturile păgâne, miturile antice alături de cele noi îndeplinesc o funcție centrală, aceea de a oferi modele de supraviețuire prin „povestire” celor pierduți în meandrele lumii supertehnicizate. Personajul „der Einheimische” (băstinașul) din *Spiel vom Fragen* de exemplu înglobează un complex de stratificări mitice - Atlas, Sisif, Oedip, având totodată tangențe cu personaje celebre precum Prospero, Alpenkönig etc. Parzival, încarnarea mitului medieval, devenit celebru prin epopeea lui Wolfram von Eschenbach este prezent ca personaj dramatic în piesa lui Handke. Noul Parzival, de fapt singurul personaj care poartă un nume și astfel și o biografie, va trece printr-o serie de probe (jocuri) inițiatice, pentru a redobândi deprinderea de a vorbi, în special de a întreba, deficiență tipică pentru întreaga omenire, reprezentată prin acest personaj cât și prin copiile sale „încarnate” în personaje alegorice.

Peter Handke urmărește cu consecvență posibilitățile de expresie ale teatrului, propune un nou gen de scriitură, fascinantă prin profunzimea gândirii și frumusețea aproape sacră a cuvântului, reabilitat la adevărata sa putere de expresie. Descoperim în textele sale dramatice recente reinstaurarea discursului narativ, respectiv reintroducerea unui nucleu, în jurul căruia se constituie structura dramatică. Totodată asistăm la revigorarea tradiției, pătrundem în spații mitice de mult uitate, retrăim o lume labirintică, îndepărtată de cotidian.